

ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ЯК НЕОБХІДНИЙ КОМПОНЕНТ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ: АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Соціальні та духовні запити сучасного суспільства вимагають підготовки вчителя нового типу: ініціативної особистості, здатної до постійного саморозвитку та самовдосконалення, спроможної швидко вирішувати складні професійні ситуації та налагоджувати міжособистісні стосунки. Особливою мірою означена проблема стосується майбутнього вчителя музики, адже його діяльність є складним поєднанням педагогіки та музичного мистецтва та потребує значної гнучкості та мобільності, вольового самоконтролю високого рівня. Вирішити означені проблеми спроможна, на нашу думку, здатність до професійної саморегуляції, що визначається нами як *системне інтегроване вміння особистості, яке забезпечує коригування мотиваційної, когнітивної та емоційно-вольової сфер майбутніх фахівців у складних умовах музично-педагогічної діяльності*.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Аналіз музично-педагогічної літератури з означеного питання дозволяє встановити, що проблема професійної саморегуляції не була розроблена повною мірою. Вчені розглядали окремі аспекти зазначеного питання: самооцінку (І.Архипова, Т.Смирнова, Г.Ципін); самоконтроль (В.Іванов, Д.Люш, В.Муцмахер, В.Сафонова); необхідність саморегуляції в музично-виконавській діяльності вчителя музики (В.Бочкарьов, Н.Драганчук, Л.Котова, Ю.Лісюк, Ю.Цагареллі, В.Петрушин, Д.Юник). Однак цілісна система здатності до професійної саморегуляції студентів музично-педагогічних спеціальностей (її сутність, структура та специфіка) не стала предметом наукового дослідження.

Формулювання цілей статті... Метою даної статті є обґрунтування педагогічних умов формування здатності до професійної саморегуляції у студентів музично-педагогічних спеціальностей та аналіз результатів експериментальної роботи, проведеної нами в ХНПУ імені Г.С.Сковороди з означеного питання.

Виклад основного матеріалу дослідження... Проведення експериментальної перевірки з проблеми формування здатності до професійної саморегуляції у майбутніх вчителів музики вимагає теоретичного обґрунтування розроблених нами педагогічних умов, які сприяють розвитку означеного процесу. Першою педагогічною умовою вважаємо формування позитивної мотивації студентів музично-педагогічних спеціальностей до змісту та форм професійної саморегуляції. Визначення першої педагогічної умови розглядаємо з позицій *особистісно зорієнтованого та синергетичного підходів*. З точки зору *особистісно зорієнтованого підходу* впровадження першої педагогічної умови передбачає акцентування в навчальному процесі факторів саморозвитку, самовиховання й самореалізації майбутніх вчителів музики, які спрямовані на подолання уявлення про студента як об'єкт навчання, реалізацію принципу суб'єктності в навчальній діяльності. З позицій синергетичного підходу процес формування мотивації здатності до професійної саморегуляції постає як ініціювання внутрішніх потенцій майбутніх фахівців, створення умов узгодженої взаємодії всіх елементів системи саморегуляції діяльності, що забезпечить її функціонування в цілому. Впровадження першої педагогічної умови передбачає стимулювання ціннісного ставлення студентів до питань самовдосконалення і самоперетворення, формування позиції суб'єкта власного розвитку, позитивного емоційного ставлення до необхідності регулювати власну поведінку і діяльність задля досягнення особистісно визначеної мети. Відтак, формування мотивації здатності до професійної саморегуляції у майбутніх вчителів музики вимагає включення студентів в складні та незвичні педагогічні ситуації, що потребують задіяння саморегуляційного потенціалу. Вважаємо, що розвиток мотивації здатності до професійної саморегуляції досягається завдяки використанню методів самодіагностики, опори на професійний досвід учнів, методів емоційного сплеску і заохочення, рольових та ділових ігор.

З огляду на дослідження відомих музикантів – педагогів стосовно проблеми саморегуляції діяльності, нами була визначена друга умова формування означеного феномена: усвідомлення сутності професійної саморегуляції майбутніми вчителями музики. Слід підкреслити, що пізнання предметного світу в мистецтві не обмежується набуттям знань та розвитком ерудиції. Необхідними в означеному процесі стають засоби пізнавальної діяльності, що пов'язані з особистісним переживанням і осмисленням. На думку видатного філософа О.Ф. Лосєва, мистецтво прагне не до того, щоб його знали, а до того, щоб виражене в ньому розуміли [4, с. 27]. У визначенні структури процесу засвоєння знань стосовно саморегуляції діяльності, ми спиралися на позицію С. Рубінштейна, який вважав, що означений процес проходить 4 стадії: сприймання матеріалу, його осмислення, засвоєння та оволодіння ним на практиці [2, с. 237]. На стадії *сприймання* відбувається активне свідоме відношення особистості до проблеми професійної саморегуляції. Кожен студент має визначити власне особистісне ставлення до означеної проблеми, намітити шляхи її впровадження в практику. На стадії *осмислення*

студенти аналізують власну діяльність та поведінку в різних видах навчально-пізнавальної діяльності (аудиторної, самостійної, музичному виконавстві). Суттєвою на даному етапі є активізація мисленнєвої діяльності студентів, створення викладачем пізнавально – проблемних ситуацій. Наступним етапом є *засвоєння знань* стосовно професійної саморегуляції, що передбачає включення потрібного матеріалу в нові змістові зв'язки, його переосмислення. На стадії *закріплення* відбувається оволодіння студентами набутими знаннями і вміннями в практичній діяльності за допомогою необхідних вмінь та навичок.

Спираючись на дослідження відомих музикантів-педагогів, ми визначили третю умову формування здатності до професійної саморегуляції у студентів музично-педагогічних спеціальностей: набуття досвіду професійної саморегуляції під час самостійної та практичної діяльності студентів. Рівень професійно-педагогічного потенціалу означених видів діяльності визначається спрямованістю студентів на особистісну самореалізацію і самовдосконалення; чіткому плануванню та організації означеної діяльності майбутніми вчителями музики; використанні викладачем методів, прийомів і форм, які сприятимуть розвитку самостійної та практичної діяльності студентів музично-педагогічних спеціальностей. З огляду на те, що провідним в структурі здатності особистості до професійної саморегуляції нами визнано ціннісно-цільовий компонент, розкриємо систему стратегічних, тактичних та оперативних цілей, якими мають керуватися майбутні вчителі музики в самостійній та практичній діяльності (В.Шадриков). На I етапі формування здатності до професійної саморегуляції в самостійній діяльності майбутніх вчителів музики їм слід визначити оперативні цілі означеного феномена, які пов'язані з виконанням конкретного навчального завдання та аналізом власної поведінки в даній навчальній ситуації. Визначення студентами тактичних цілей професійної саморегуляції в самостійній та практичній діяльності є пов'язаним з уявленням ними себе як суб'єкта навчально-пізнавальної діяльності, реалізацією Я-концепції професіонала. На означеному етапі формуються професійні цінності студентів, розкривається їх емоційно-естетична сфера, професійний ідеал. Наявність стратегічної мети саморегуляції в самостійній діяльності студентів є обумовленим чіткою професійною позицією майбутніх фахівців, достатнім рівнем знань та вмінь, що свідчить про сформовану особистість, здатну до активної самостійної діяльності.

Суттєве значення в самостійній та практичній діяльності майбутніх вчителів музики має, на нашу думку, організація ними власної діяльності (або ж її моделювання). Згідно зі структурою моделювання О.Сущенко, виділимо комплекс гностичних, проектувальних, конструктивних, організаторських та комунікативних вмінь, які необхідні для моделювання особистістю власної діяльності. Наявність *гностичних вмінь* в саморегуляційній діяльності студентів передбачає аналіз навчальної ситуації, визначення об'єкта моделювання, виділення та формулювання мети педагогічного завдання, яке потребує вирішення. Оволодіння студентом комплексом *проектувальних вмінь* свідчить про їх спроможність прогнозувати результати власної діяльності та передбачувати труднощі, що виникають; моделювати навчально-пізнавальну діяльність в певній послідовності; знаходити різні варіанти вирішення педагогічних ситуацій і завдань. Блок *конструктивних вмінь* в структурі моделювання саморегуляції діяльності вимагає спроможності студентів знаходження оптимальних засобів досягнення результату, вірних варіантів розв'язання навчальних ситуацій і завдань. Наявність *комунікативних вмінь* в структурі моделювання професійної саморегуляції свідчить про спроможність встановлювати доброзичливі стосунки з суб'єктами педагогічної взаємодії (викладачами та однокурсниками); опанувати конструктивними моделями стосунків; керувати власними емоціями та поведінкою під час педагогічного спілкування. Оволодіння студентами комплексом *організаторських вмінь* передбачає необхідність обирати доцільні форми організації в процесі вирішення педагогічних завдань; накопичення студентами соціального досвіду та позитивних навичок поведінки; необхідність орієнтації в складних навчальних ситуаціях та самостійного прийняття вірних рішень.

Розроблені нами педагогічні умови вимагали їх експериментальної перевірки. У статті наводяться результати контрольного етапу експерименту, метою якого виявився аналіз та обробка отриманих даних за допомогою методів математичної статистики. Основними завданнями третього етапу експерименту стали:

- діагностика розвитку основних компонентів здатності до професійної саморегуляції у майбутніх вчителів музики згідно з визначеними нами педагогічними умовами;
- визначення й пояснення якісних та кількісних змін експериментальної роботи згідно з розробленими критеріями формування здатності до професійної саморегуляції у студентів музично-педагогічних спеціальностей;
- оформлення результатів дослідження за допомогою таблиць, діаграм, графіків, схем;
- формулювання загальних висновків щодо впровадження педагогічних умов формування означеного феномена.

На початку проведення контрольного етапу експерименту суттєвим вважали дослідження мотивації студентів до проблеми професійної саморегуляції діяльності. Динаміка розвитку мотивації зафіксована в табл. 1.

Динаміка розвитку мотивації студентів

№ п/п	Чинники, що вплинули на розвиток мотивації до проблеми професійної саморегуляції	Відповіді студентів (у %)	
		на початку експерименту	в кінці експерименту
1	Бажання самовдосконалення	4,8	11,6
2	Інтерес до професії вчителя музики	9,1	13,2
3	Інтерес до окремих навчальних предметів	16,4	4,3
4	Честолюбство	12,7	10,8
5	Набуття професійних знань	14,5	17,2
6	Бажання подолати складні навчальні ситуації	23,2	25,3
7	Бажання отримувати високі навчальні результати	15,3	15,5
8	Вимоги вчитися з боку викладачів	2,6	2,1
9	Прагнення перейти на наступний етап навчання	1,5	-

Наступним завданням проведення контрольного етапу експерименту вважали аналіз засвоєння змісту знань стосовно проблеми професійної саморегуляції, адже другою умовою формування означеного процесу нами визнано усвідомлення сутності основних компонентів здатності до професійної саморегуляції студентами музично-педагогічних спеціальностей. Коефіцієнт засвоєння змісту знань визначали за формулою:

$$L = \frac{\sum_{i=1}^n li}{IN}, \text{ де}$$

Li – кількість компонентів саморегуляції, засвоєних студентом;

l - кількість компонентів, які необхідно засвоїти;

N – кількість студентів групи.

Математична обробка отриманих даних дозволяла стверджувати, що коефіцієнт повноти засвоєння змісту знань стосовно проблеми професійної саморегуляції зріс на 0,4%.

Суттєвим завданням контрольного етапу експерименту вважали підкреслення професійно-практичної цінності роботи, адже третьою педагогічною умовою формування здатності до професійної саморегуляції нами був визнаний досвід формування означеного вміння. Коефіцієнт успішності засвоєння прийомів професійної саморегуляції визначали за формулою:

$$Y = \frac{K_2}{K_1}, \text{ де}$$

K_2 – коефіцієнт повноти виконання операцій в кінці експерименту;

K_1 - коефіцієнт повноти виконання операцій на початку експериментального дослідження.

Результати проведеної роботи свідчили про те, що в кінці експерименту студенти були спроможні виконувати значну кількість завдань самостійно ($K > 1$, $K = 1,6$).

Провідним завданням контрольного етапу експерименту вважали дослідження ефективності методики формування здатності до професійної саморегуляції у студентів музично-педагогічних спеціальностей. Коефіцієнт ефективності означеної методики розраховували за наступною формулою:

$$D = \frac{Y_{\text{в}}}{Y_{\text{к}}}$$

$Y_{\text{в}}$ - коефіцієнт успішності засвоєння знань і прийомів професійної саморегуляції в експериментальних групах;

$Y_{\text{к}}$ – коефіцієнт успішності засвоєння знань та прийомів професійної саморегуляції в контрольних групах.

В результаті проведеного дослідження нами було встановлено, що $D > 1$, тобто методика навчання знанням та прийомам професійної саморегуляції в експериментальних групах виявилася більш ефективною порівняно з тою, що застосовувалася в контрольній групі.

В процесі проведення контрольного етапу експерименту нами проводилися педагогічні спостереження за основними компонентами здатності до професійної саморегуляції у студентів музично-педагогічних спеціальностей. Результати проведеної роботи наведені в табл. 2.

Висновки... Проведення експериментальної роботи стосовно формування здатності до професійної саморегуляції у студентів музично-педагогічних спеціальностей підтвердило висунуту нами гіпотезу стосовно того, що формування означеного феномена проходитиме більш ефективно за таких педагогічних умов: формування мотивації здатності до професійної саморегуляції у майбутніх вчителів музики; усвідомлення сутності означеного процесу; набуття досвіду професійної саморегуляції майбутніми вчителями музики в

Динаміка розвитку у студентів компонентів здатності до саморегуляції

№	Усвідомлення основних компонентів саморегуляції в складних емоційних умовах	Результати виконання (кількість осіб)		
		На початку експериментальної роботи		В кінці експерименту
1	Постановка мети саморегуляції	Е	21	34
		К	12	24
2	Аналіз моделі умов, що існують	Е	16	39
		К	10	26
3	Планування та організація діяльності	Е	18	37
		К	14	22
4	Стабільність та надійність виконання (емоційно-вольовий контроль)	Е	13	42
		К	12	24
5	Аналіз результатів та допущених помилок	Е	15	40
		К	11	25
6	Формулювання висновків	Е	10	45
		К	13	23

самостійній та практичній діяльності. В результаті проведення експерименту було встановлено, що коефіцієнт повноти засвоєння змісту знань стосовно означеного феномена збільшився на 0,4%; коефіцієнт повноти засвоєння прийомів професійної саморегуляції теж збільшився на 0,8%; була підтверджена й ефективність запропонованої нами методики формування означеного феномена, адже $D > 1$. Математична обробка статистичних даних стосовно визначених нами критеріїв формування здатності до професійної саморегуляції у майбутніх вчителів музики дозволяла стверджувати, що в процесі експериментального дослідження підвищився високий рівень розроблених нами критеріїв (в середньому на 32,9%); суттєво збільшився середній рівень (на 40,8%) та зменшився низький (в середньому на 30,6%).

Література

1. Волкова Н.П. Педагогіка / Наталія Павлівна Волкова. – Київ : Академія, 2002. – 576с.
2. Зимняя И. А. Педагогическая психология / Ирина Алексеевна Зимняя. – М. : Логос, 1999. – 384 с.
3. Кыверялг А. А. Методы исследования в профессиональной педагогике /А. А. Кыверялг. – Таллин : Валгус, 1980. – 334с.
4. Рудницька О.П. Педагогіка загальна та мистецька / Оксана Петрівна Рудницька. – К. : ІППО, 2002. – 270 с.
5. Смирнова Т.А. Теорія та методика диригентсько-хорової освіти у вищих навчальних закладах : психолого-педагогічний аспект / Тетяна Анатоліївна Смирнова. – Горлівка : [б.в.], 2008. – 445с.
6. Сущенко О. Г. Теоретичні й практичні основи моделювання педагогічного процесу / Ольга Григорівна Сущенко. – Луганськ : ДЗ "ЛНУ ім. Тараса Шевченка", 2010. – 176 с.
7. Яконюк В. Л. Развитие интереса к профессии учителя музыки / Вадим Леонтьевич Яконюк. – Минск : Вышейшая школа, 1979. – 103 с.

Анотація

В статті обґрунтовуються педагогічні умови формування здатності до професійної саморегуляції у студентів музично-педагогічних спеціальностей. Проводиться аналіз результатів експериментальної роботи.

Аннотация

В статье обосновываются педагогические условия формирования способности к профессиональной саморегуляции у студентов музыкально-педагогических специальностей. Анализируются результаты экспериментальной работы по этому вопросу.

Summary

The article dwells on pedagogical conditions of professional self-regulation ability formation in students of music teaching. The results of experimental work in this area are analysed.

Ключові слова: здатність до професійної саморегуляції студентів музично-педагогічних спеціальностей; педагогічні умови формування здатності до професійної саморегуляції у студентів музично-педагогічних спеціальностей; контрольний експеримент; діагностика показників розвитку здатності до професійної саморегуляції у майбутніх вчителів музики в процесі експериментального дослідження.

Ключевые слова: способность к профессиональной саморегуляции студентов музыкально-педагогических специальностей; педагогические условия формирования способности к профессиональной саморегуляции у будущих учителей музыки; контрольный эксперимент; диагностика показателей развития способности к профессиональной саморегуляции у будущих учителей музыки в процессе экспериментального исследования.

Key words: professional self – regulation ability formation in students of music teaching; pedagogical conditions of professional self-regulation ability formation in music teachers – to – be; control experiment; diagnostics of indices of professional self – regulation ability development in music teachers – to – be in the course of experimental research.

Подано до редакції 31.10.2011.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук, доц. Васильєвою К.І.

УДК 78.071.2:159.922

©2012

Сова М.О.

МУЗИЧНІ КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Постановка проблеми у загальному вигляді... У концепції інформатизації системи освіти актуалізується сучасна ситуація у сфері комп'ютерних технологій, в якій домінуючим чинником є не засоби електронної обчислювальної техніки, а кадри, здатні знаходити нові галузі ефективного використання комп'ютерів, зокрема у музичній освіті. Тому уявляється доцільним заповнити цю прогалину і розкрити "музичні" можливості комп'ютера, визначити способи адаптації сучасних досягнень до освітнього процесу та особливості використання комп'ютерних технологій у процесі навчання музиці.

Урахування тенденцій інформатизації та комп'ютеризації вищої освіти, специфіки використання музичних комп'ютерних технологій у навчальному процесі має умотивувати науково-педагогічних працівників на пошуки нових шляхів удосконалення підготовки студентів, стимулювати їх до створення зразків сучасного мистецтва, модернізувати музично-педагогічний процес у вищій школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Аналіз наукових досліджень і публікацій свідчить про особливу увагу зарубіжних вчених до психолого-педагогічних аспектів раціонального використання комп'ютера в навчальній діяльності та практичній діяльності щодо застосування комп'ютерних технологій у галузі музичної освіти (І.Роберт, О.Д.Тихомиров, П.Нортон, З.Пейпер).

Психологічний ракурс розгляду сфери використання комп'ютера в процесі навчання музиці досліджували вітчизняні науковці В.В.Мазепус і В.М.Цеханський.

Педагогічні аспекти комп'ютеризації вищої музичної освіти висвітлювались у дослідженнях І.В.Заболотської, Р.Х.Заріпова, А.І.Маркова, А.А.Медушевського, М.В.Падражанської, З.П.Полозова.

Методична складова процесу впровадження комп'ютерних технологій в практику викладання музики стала предметом досліджень Т.Д.Крошипіної, Л.П.Робустової, О.Н.Піксаєвої, О.І.Полякової.

Аналіз педагогічного досвіду і наукових праць з комп'ютеризації музичної освіти показав, що питання про використання комп'ютерних технологій в процесі навчання музиці залишається недостатньо розробленим в теорії та практиці вищої школи.

Разом з тим, впровадження музичних комп'ютерних технологій в освітній процес вищої школи значною мірою стримується, з одного боку, недостатньою кількістю викладачів, що мають спеціальну підготовку в галузі створення та використання комп'ютерних технологій у процесі навчання музиці, а з іншого, – незадовільною якістю електронних навчальних матеріалів для підготовки студентів музичних спеціальностей. Водночас можна з упевненістю прогнозувати активізацію використання сучасних музичних комп'ютерних технологій в освітньому процесі. Адже постійно зростає попит на фахівців, що володіють практичними навичками роботи з комп'ютером у галузі музичного мистецтва, здатні застосовувати комп'ютерні технології у процес навчання музики, розробляти навчальні комп'ютерні програми. Поява новітніх програмно-методичних продуктів надає освітньому процесу якісно нового рівня.

Формулювання цілей статті... Мета статті – розкрити особливості використання музичних комп'ютерних технологій як інструментарію сучасного освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження... Період масового застосування комп'ютера в музичному мистецтві почався 40 років тому, коли за ініціативою відомих фірм був розроблений стандартний інтерфейс цифрових музичних інструментів MIDI. У результаті були визначені структура сигналів, схеми поєднання інструментів, порядок обміну даними між ними. На базі цього створювалися прилади для роботи з музикою, які з кожним роком ставали більш продуктивними. У навчальних закладах відкривалися факультети, на яких люди могли отримати спеціальність комп'ютерного звукоінженера, виконавця естрадної музики, керівника естрадного колективу, що передбачало освоєння електронної та комп'ютерної музики.

За ці роки були здійснені відкриття, завдяки яким створювались неординарні музичні продукти. Вчені, пристосовавши комп'ютер для роботи з музикою, розробили програми, за допомогою яких відбувалися звукозапис, робота з нотами, прослуховування файлів, що містять у собі звук, збереження та обробку музичної інформації, програми для композиторів, диригентів, виконавців.